
PROMICANJE UČENJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ NA UČITELJSKOM FAKULTETU U OSIJEKU

PROMOTION OF LEARNING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AT THE FACULTY OF TEACHER EDUCATION IN OSIJEK

Edita Borić; Ranka Jindra; Alma Škugor
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,
Učiteljski fakultet u Osijeku
Republika Hrvatska

Sažetak

Cjeloživotno učenje za održivi razvoj postaje prioritet u procesu unapređivanja odgoja i obrazovanja u kojemu su učitelji i odgojitelji ključni i nezaobilazni čimbenici. Iz toga je razloga opravdana implementacija sadržaja vezanih za održivi razvoj u nastavne programe visokih učilišta. Cilj je ovoga rada utvrditi zastupljenost sadržaja za održivi razvoj u nastavnim programima Učiteljskog fakulteta u Osijeku te ispitati stavove sveučilišnih profesora, studenata Učiteljskog fakulteta, učitelja u školama i odgojitelja u vrtićima za održivi razvoj. Na osnovi ovog istraživanja dat ćemo konkretna promišljanja i prijedloge sadržaja i strategija za održivi razvoj.

Ključne riječi: održivi razvoj, nastavni program, stavovi, promicanje

Abstract

Lifelong learning for sustainable development is increasingly becoming a priority in the process of education improving in which the unavoidable key factors are teachers and educators. For this reason, the implementation of contents related to sustainable development within teaching programs of universities is justified. The aim of this work is to ascertain whether contents related to sustainable development are represented in the teaching programs of the Faculty of Teacher Education in Osijek and to examine the attitudes of university professors, students of Faculty of Teacher Education, school and pre-school teachers towards sustainable development. Based on this research, we will provide concrete considerations and suggestions with regard to contents and strategies for sustainable development.

Key words: sustainable development, teaching programmes, attitudes, promotion

PROMICANJE UČENJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ NA UČITELJSKOM FAKULTETU U OSIJEKU

Pojam održivoga razvoja danas se pored ekološke ravnoteže proširio na ekonomsku sigurnost i socijalnu pravednost. U tom smislu ne postoji opće prihvaćena definicija održivoga razvoja koja bi obuhvatila sva područja djelovanja. Može se prihvatiti vrlo općenita definicija: "Odgovoriti na zahtjeve današnje generacije, a da se pri tome ne unište mogućnosti da buduće generacije odgovore na svoje zahtjeve" (http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_hr/index.htm).

Ujedinjeni su narodi razdoblje od 2005. do 2014. godine proglasili Desetljećem obrazovanja radi održivoga razvoja. Pojam održivi razvoj zadire u sva područja ljudskoga života i po tome je sveobuhvatan i apstraktan. Njemačka je komisija UNESCO-a predložila sljedećih deset tema za desetljeće obrazovanja za održivi razvoj: ponašanje konzumenata i održivo privređivanje, kulturalna mnogostrukost, zdravlje i kvaliteta života, opskrba vodom i energijom, rezervati biosfere-mjesta za učenje, gradovi svjetskoga naslijeđa-mjesta za učenje, održivi razvoj učenja u znanstvenom društvu, sudjelovanje građana i "good governance" (dobro upravljanje), smanjenje siromaštva putem održivih razvojnih projekata, pravednost među generacijama, ljudska prava i etička orijentacija (UNESCO 2005).

Obrazovanje za održivi razvoj ne može se odvojiti od pojma cjeloživotnoga učenja. Cjeloživotno učenje pretpostavlja aktivnost učenja tijekom života s ciljem unaprjeđivanja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive. Ideja cjeloživotnoga obrazovanja proizlazi iz pretpostavke da je čovjek najveće bogatstvo društva i da zato u njega treba ulagati. (Maravić 2003).

Cjeloživotno učenje postaje vodeće načelo u cjelokupnom kontekstu učenja. Ta vizija mora naći svoju primjenu u sljedećem desetljeću. (Memorandum o cjeloživotnom učenju 2000).

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj predstavlja proces koji nije ostvariv samo u jednom životnom razdoblju – on zahtijeva kontinuitet učenja tijekom cijeloga života i to putem svih odgojno-obrazovnih područja, u školskim i neškolskim, formalnim i neformalnim oblicima učenja i poučavanja (Uzelac i Pejčić 2004). Stoga je preduvjet istoga uvažavanje cjelovitosti ljudskoga bića i poticanje njegovoga razvoja na kognitivnom, socijalnom, emotivnom i fizičkom području. U smislu osposobljavanja mladih ljudi za ulogu aktivnoga građanina potrebna su relevantna znanja, razvijanje kritičkoga mišljenja i vještina vrjednovanja informacija te vještina demokratske rasprave u rješavanju problema, mirnoga rješavanja sukoba i spremnost za odgovorno donošenje odluka (HNOS 2006).

Nadu u mogućnost rješavanja sadašnjih i budućih problema možemo graditi na pretpostavci razvoja kreativnih sposobnosti, empatije i spremnosti za djelovanje mladih generacija. (Devernay, Garašić i Vučić 2001).

CILJ I METODA ISTRAŽIVANJA

Cilj je istraživanja bio utvrditi zastupljenost neposrednih nastavnih sadržaja za održivi razvoj u nastavnom planu i programu Učiteljskoga fakulteta u Osijeku, načine provođenja, promicanja i izvore spoznaja o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj.

Analizirana su dva nastavna plana i 140 nastavnih programa kolegija Učiteljskoga fakulteta. Integrirani preddiplomski i diplomski petogodišnji učiteljski studij ustrojen je kroz tri modula.¹ Analizom su obuhvaćeni svi obvezni kolegiji (39), izborni kolegiji iz svih modula (42) te slobodni izborni kolegiji (13) prve tri godine studija. Na trogodišnjem stručnom studiju za odgojitelja predškolske djece analizirani su obvezni kolegiji (38) i slobodni izborni kolegiji (8) kroz sve tri godine studija.

Anketnim upitnikom obuhvaćeno je 205 ispitanika uključenih u odgoj i obrazovanje različitoga akademskoga zvanja: 28 sveučilišnih profesora Učiteljskoga fakulteta, 47 učitelja razredne nastave, 44 odgojitelja, 63 studenta 3.godine učiteljskog studija i 23 studenta 3.godine predškolskog studija. Instrument je istraživanja *Anketni upitnik o cjeloživotnom učenju za održivi razvoj*. Pitanja se odnose na područja održivoga razvoja u kojima djeluju sveučilišni profesori, učitelji i odgojitelji, načine promicanja istoga i izvore spoznaje za studente.

Od istraživačkih metoda primijenjena je metoda analize sadržaja i metoda ankete. Analizom sadržaja nastavnoga plana i programa učiteljskoga i predškolskoga studija utvrđena je kvantitativna i kvalitativna zastupljenost neposrednih sadržaja za održivi razvoj u kolegijima prvih triju godina studija prema unaprijed određenim kriterijima. Kriteriji su svi pojmovi u sadržaju kolegija koji se neposredno odnose na: demokraciju, mirovni odgoj, globalizaciju, ekologiju, opskrbu vodom i energijom, međugeneracijsku pravednost, ljudska prava, kulturnu mnogostrukost, gradove svjetskoga naslijeđa (mjesto za učenje), lokalnu upravu, smanjenje siromaštva putem održivih razvojnih projekata, zdravlje i kvalitetu života.

REZULTATI I RASPRAVA

Cjeloživotno učenje za održivi razvoj u programima Učiteljskoga fakulteta u Osijeku

Analizom je utvrđen broj neposrednih nastavnih sadržaja za održivi razvoj koji su uključeni u obvezne kolegije, izborne kolegije iz svih modula i u slobodne izborne kolegije.

¹ Modul A-razvojni smjer, B-informatika, C-strani jezik

Tablica 1. Prikaz zastupljenosti neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u programu učiteljskoga studija

	<i>ukupan broj kolegija</i>	<i>kolegij s neposrednim sadržajima održivoga razvoja</i>	<i>(%)</i>
OBVEZNI KOLEGIJI	39	14	35,8%
IZBORNI IZ MODULA	42	18	42,8%
SLOBODNI IZBORNI	13	4	30,7%
UKUPNO	94	36	38,3%

Rezultati iz tablice 1. pokazuju kako obvezni kolegiji podupiru učenje za održivi razvoj kroz neposredne sadržaje sljedećih kolegija: Pedagogija, Prirodoslovlje I i II, Geografija, Terenska nastava, Razvojna psihologija, Kineziologija, Stručno-pedagoška praksa, Metodika prirode i društva, Metodika likovne kulture I i II.

Izborni kolegiji iz modula svojim sadržajima najviše podupiru učenje za održivi razvoj kroz kolegije: Teorija kurikula, Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, Psihologija dječje igre, Školska higijena, Govorne vježbe engleskog jezika, Govorne vježbe njemačkog jezika.

Slobodni izborni kolegiji podupiru učenje za održivi razvoj kroz sadržaje kolegija: Roditeljstvo, Plivanje, Izviđači i škola, Nenasilna komunikacija.

Tablica 2. Prikaz zastupljenosti neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj u programu predškolskoga studija

	<i>ukupan broj kolegija</i>	<i>kolegiji s neposrednim sadržajima održivog razvoja</i>	<i>(%)</i>
OBVEZNI KOLEGIJI	38	23	60,5%
SLOBODNI IZBORNI	8	5	62%
UKUPNO	46	28	60,9%

Rezultati iz tablice 2. pokazuju da je u obveznim kolegijima utvrđeno 60,5% neposrednih sadržaja koji podupiru cjeloživotno učenje za održivi razvoj i to najviše u sljedećim kolegijima: Opća pedagogija, Razvojna psihologija, Predškolska pedagogija, Pedagoška komunikacija, Metodika predškolskog odgoja, Obiteljska pedagogija, Pedagogija djece s posebnim potrebama, Zdravstveni odgoj, Metodika tjelesne i zdravstvena kulture te Stručna praksa.

Rezultati pokazuju da slobodni izborni kolegiji s čak 62% neposrednih nastavnih sadržaja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj podupiru isto i to kroz sljedeće kolegije: Plivanje, Ekološki odgoj, Roditeljstvo, Dječji projekti i Dijete i igra.

Veliki je broj neposrednih sadržaja održivoga razvoja unutar obveznih i slobodnih izbornih kolegija (60,9%) na studiju predškolskoga odgoja, dok je na učiteljskom studiju taj postotak manji (38,3%).

PODRUČJA ODRŽIVOGA RAZVOJA U KOJIMA DJELUJU SVEUČILIŠNI PROFESORI, UČITELJI I ODGOJITELJI

Analiza je ankete pokazala da 44,7% učitelja za razliku od 36,4% odgojitelja i 14,3% sveučilišnih profesora djeluje kroz područje demokracije. Hi kvadrat je pokazao ($\chi^2= 7.29$, $df=2$, $p=0.026$) statistički značajnu razliku djelovanja učitelja kroz demokraciju u odnosu na sveučilišne profesore i odgojitelje.

Ekologiju kao svoje područje djelovanja navodi 75% odgojitelja, za razliku od 61,7% učitelja i 17,9% sveučilišnih profesora. Hi kvadrat je i ovdje pokazao statistički značajnu razliku među rezultatima odgojitelja u odnosu na rezultate sveučilišnih profesora i učitelja. ($\chi^2= 23.63$, $df=2$, $p<0.0005$).

Sveučilišni su profesori češće (46,4%) u odnosu na učitelje (27,7%) i odgojitelje (20,5%) navodili svoje djelovanje kroz područje kulturne mnogostrukosti. Statistički je značajna razlika ($\chi^2= 5.67$, $df=2$, $p=0.05$) rezultata sveučilišnih profesora u odnosu na učitelje i odgojitelje.

IZVORI SPOZNAJE STUDENATA O ODRŽIVOM RAZVOJU

Studenti učiteljskoga i predškolskoga studija navode nastavu kao glavni izvor svojih spoznaja o održivom razvoju. Vrlo mali postotak studenata navodi projekte, radionice i tribine. U rubrici ostalo studenti navode medije i roditelje (Tablica 3.).

Tablica 3. Izvori spoznaja studenata o održivom razvoju

	<i>studenti učiteljskog studija</i>		<i>studenti predškolskog odgoja</i>	
	f	f %	f	f %
nastava	44	69,8%	18	78,3%
radionice	2	3,2%	0	0,0%
literatura	16	25,4%	8	34,8%
tribine	2	3,2%	0	0,0%
Internet	20	31,7%	12	52,2%
projekti	3	4,8%	2	8,7%

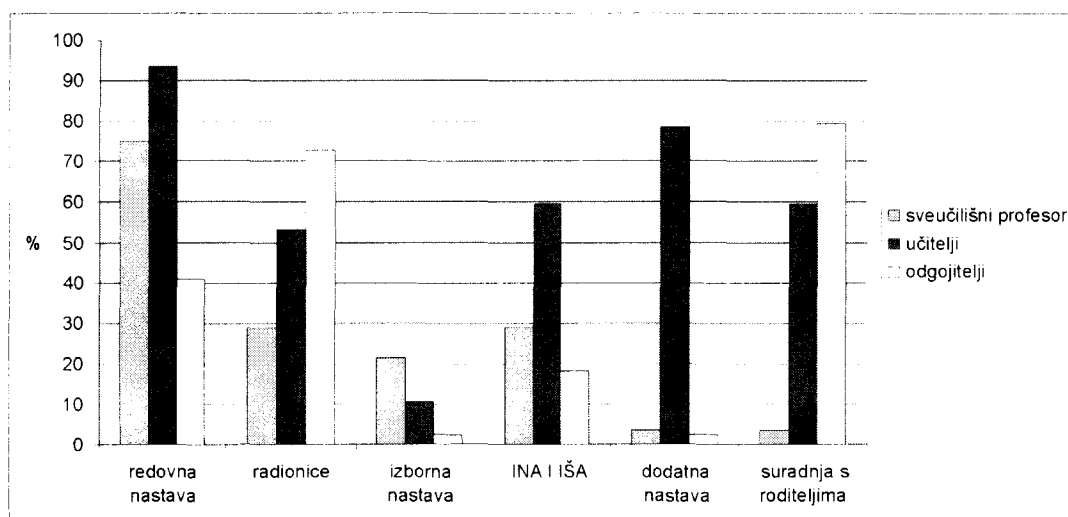
ostalo	14	22,2%	4	17,4%
nikada nisu čuli	3	4,8%	2	8,7%

Kolegiji kroz koje su studenti učiteljskoga studija dobili spoznaje o održivom razvoju su: Prirodoslovlje 53,9%, Razvojna psihologija 20,6%, Pedagoška psihologija 17,4%, Metodika prirode i društva 11,1%, Izviđači i škola, Geografija i Didaktika 9,5%, Pedagogija 7,9%, sve ostale metodike 4,7%. Zanimljivo je da je samo 3,1% studenata prepoznalo sadržaje o održivom razvoju u Nenasilnoj komunikaciji i Kinziologiji.

Kolegiji kroz koje su studenti predškolskoga studija dobili spoznaje o održivom razvoju su: Metodika predškolskog odgoja 43,4%, Obiteljska pedagogija 17,3%, Razvojna psihologija, Opća pedagogija i Predškolska pedagogija 8,6%.

NAČINI PROMICANJA CJELOŽIVOTNOGA UČENJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Ispitanicima su ponuđeni sljedeći načini promicanja: redovna nastava, radionice, izborna nastava, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, dodatna nastava i suradnja s roditeljima (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Načini promicanja cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj

Analizom je rezultata utvrđeno da 93,6% učitelja i 75% sveučilišnih profesora navodi redovnu nastavu kao glavni način promicanja održivoga razvoja, a odgojitelji najčešće navode suradnju s roditeljima 79,5%.

Hi kvadrat je pokazao statistički značajnu razliku ($\chi^2= 13.52$, $df=2$, $p=0.01$) promicanja učenja za održivi razvoj odgojitelja kroz radionice u odnosu na učitelje i sveučilišne profesore.

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazuju kako je velik broj neposrednih nastavnih sadržaja održivoga razvoja unutar obveznih i slobodnih izbornih kolegija (60,9%) na predškolskom studiju dok je na učiteljskom studiju taj postotak manji (38,3%). Uočen je nerazmjer između zastupljenosti sadržaja predškolskoga studija, 60,5% obveznih kolegija podupire neposredno kroz nastavne sadržaje cjeloživotno učenje za održivi razvoj, a čak 47,8% studenata nije prepoznalo te sadržaje ni u jednom kolegiju.

Podudaraju se odgovori sveučilišnih profesora i studenata obaju studija u načinu promicanja i izvorima spoznavanja o održivom razvoju. Stoga je daljnja preporuka osvještavanje i senzibiliziranje studenata u procesu nastave, primjenom suvremenih oblika rada i interdisciplinarnim pristupom sadržajima.

Osnovna strategija za ostvarivanje i provođenje cjeloživotnoga učenja za održivi razvoj bila bi razvijanje kompetencija sveučilišnih profesora, učitelja i odgojitelja. Novi pristupi kojima bi se senzibilizirali studenti, budući učitelji i odgojitelji, zahtijevaju primjenu odgovarajućih metoda i oblika rada, suradničke odnose, iskustveno učenje, učenje otkrivanjem i rješavanjem problema te aktivno sudjelovanje u donošenju odluka.

LITERATURA

- Devernay, B., Garašić, D., Vučić, V. (2001). *Odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj: priručnik za nastavnike i odgajatelje*. Zagreb: Društvo za unapređivanje odgoja i obrazovanja.
- Europska komisija (2000). Memorandum o cjeloživotnom učenju. Radni materijal EU Komisije. Bruxelles, 30. 10. 2000. <http://www.hzpou.hr/stranice/3/21-100.pdf>
- Maravić, J. (2003). Cjeloživotno učenje. U: CARNet časopis. br.17. god. III. Zagreb: Edupoint. <http://www.carnet.hr/casopis/17/clanci/5>
- Nastavni plan i program Integriranog preddiplomskog i diplomskog petogodišnjeg sveučilišnog studija za školskog učitelja/učiteljicu* (2005). Osijek: Visoka učiteljska škola
- Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- Nastavni plan i program Trogodišnjeg stručnog studija za odgojitelja predškolske djece* (2005). Osijek: Visoka učiteljska škola
- UNESCO (2005). UN Decade of Education for Sustainable Development. Resolution of the 65th General Meeting of the German Commission for UNESCO, Bonn, 7th July 2005. <http://www.unesco.de/reshv65-2.html?&L=1>
- Uzelac, V., Pejčić, A. (2004). *Od ekološke (ne)pismenosti prema cjeloživotnom učenju za održivi razvoj*. U: Ekologija u odgoju i obrazovanju. Gospić: Visoka učiteljska škola u Gospiću. str. 22-56.
- http://www.dadalos.org/nachhaltigkeit_hr/index.htm